

UDK:378.81

Mohiraxon USMONXODJAYEVA,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
E-mail: moxira1929@gmail.com

P.f.d., professor U.Xodjamqulov taqrizi asosida

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA NEMIS TILINI O'QITISHDA LOYIHALASH METODI

Annotatsiya

Ushbu maqola pedagogika sohasiga bag'ishlangan bo'lib, unda boshlang'ich sinf o'quvchilariga nemis tilini o'qitishda loyihalash metodi orqali ularning motivatsiyasini oshirish va samaradorligiga erishish borasida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Loyihalash metodi, o'quvchilarning kognitiv qobiliyati, o'quvchilarning tadqiqot qilish qobiliyatlari, zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ishlash.

МЕТОД ДИЗАЙНА В ОБУЧЕНИИ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

Данная статья посвящена области педагогики, в которой рассматривается повышение мотивации и эффективности учащихся начальных классов с помощью метода проектирования в обучении немецкому языку.

Ключевые слова: Метод проектирования, познавательные способности студентов, исследовательские способности студентов, работа с современными информационными технологиями.

METHOD OF DESIGN IN TEACHING GERMAN LANGUAGE TO PRIMARY CLASS STUDENTS

Annotation

This article is devoted to the field of pedagogy, which considers increasing the motivation and effectiveness of primary school students using the design method in teaching the German language.

Key words: Design method, cognitive abilities of students, research abilities of students, work with modern information technologies.

Pedagogikaga oid adabiyotlarda loyihalash metodi turli aspektlarda o'rganilgan bo'lib, u grekcha "tadqiqot yo'li" degan ma'noni anglatadi. Loyihalash metodida o'quvchilar bosqichma-bosqich murakkablashib boradigan amaliy topshiriq/vazifalarni rejalashtirish va bajarish jarayonida bilimlarni o'zlashtiradigan ta'lim tizimidir[1].

Pedagogika tarixidan ma'lumki, loyihalash metodi dastavval o'tgan asrning yigirmanchi yillarida Amerika Qo'shma Shtatlarida paydo bo'lganligi uning jahon pedagogikasida butunlay yangi metod emasligini ko'rsatadi. Amerikalik faylasuf-pedagog J.Dyui va B.Kilpatrik tomonidan ishlab chiqilgan mazkur metod falsafa va ta'limdagi gumanistik g'oyalari bilan bog'langan bo'lib, uni muammoli metod deb ham atashgan. Buning sababi shundaki, maktab o'quvchilari o'z qiziqishlari doirasida o'qituvchisi rahbarligida biron-bir amaliy muammo ustida ishlaydilar va hal etadilar. Shu tarzda amaliy va tadqiqot bilan bog'liq faoliyatni olib borgan o'quvchilar yangi bilimlarni o'zlashtiradilar[2]. Shu bilan birga, o'quvchining maqsadiga muvofiq, uning qiziqishlaridan kelib chiqqan holda interaktiv faoliyatga asoslanib o'qitishni va shu tarzda yangi bilimlarni egallashni amerikalik olim J.Dyui taklif etadi. Bunda shaxsiy qiziqishlari asosida o'rganiladigan bilimlar aynan o'quvchi hayotida qo'l keladigan muhim bilimlar ekanligini ko'rsatish joiz sanaladi[3]. Demak, o'quvchi uchun muhim sanalgan va unga tanish bo'lgan hayotiy vaziyatdan iborat muammo/masalani tanlab olish hamda ushbu muammoni hal etish uchun o'quvchi yangi bilimlarni o'zlashtirishi zarur ekanligi ko'rinib turishi lozim. Bu jarayonda o'qituvchining roli o'zgacha bo'ladi: u o'quvchilarni yangi ma'lumotlar olish manbalarini taklif qiladi yoki o'zlari mustaqil qidirishlari uchun kerakli ko'rsatmalar berib, ularning fikrlarini to'g'ri yo'naltiradi. Ammo shuni unutmaslik lozimki, bunda o'quvchilar mustaqil ravishda va hamkorlikda kerakli bilimlarini qo'llagan holda muammoga

yechim topishlari hamda hayotiy va aniq natijaga erishishlari zarur.

Y.S.Polatning fikriga ko'ra, loyihalash metodining mohiyati o'quvchilar u yoki bu bilimlarni o'zlashtirishini talab qiladigan muayyan muammolarga qiziqishlarini rag'batlantirish va bir yoki bir nechta muammolarni hal qilishni o'z ichiga olgan loyiha faoliyati orqali olingan bilimlarning amaliy qo'llanishini ko'rsatishdan iboratdir[4].

Sohaviy adabiyotlar tahlilidan ayon bo'ladi, dunyoning rivojlangan davlatlari, jumladan, AQSH, Angliya, Belgiya, Germaniya, Finlandiya, Italiya, Gollandiya va boshqa mamlakatlarda J.Dyuining ta'limga gumanistik yondashuvi va shu bilan birga uning loyihalash metodi keng tarqalib, maktab o'quvchilari birgalikda muayyan muammoni hal etishi uchun nazariy bilimlarni oqilona qo'llash imkoniyati mavjudligi bilan shuhrat qozondi.

Tubdan o'zgarib va zamonaviylashib borayotgan mahalliy ta'lim tizimimiz, xususan, milliy pedagogikamizda loyihalash metodi kundan kunga maktab ta'limida eng keng qo'llanayotgan texnologiyalardan biriga aylanib bormoqda. Bu jarayonda guruh bo'lib bajariladigan loyihalar juda samarali sanaladi. Chunki bunda bir guruh(cha) o'quvchilar hamkorlikda umumiy bir natija uchun birgalashib harakat qilishadi. Chunonchi, guruhda ishlash jarayonida o'quvchilar ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtiribgina qolmay, balki ularda shaxsiy nuqtai nazar ham shakllanadi. Zero, "ta'limiy loyihalar bilan shug'ullanish – maktab o'quvchisining ijtimoiy standartlashtirilgan faoliyatga kirishining usullaridan biri bo'lib, unda o'quvchi o'z erkinligi, mustaqilligi va mas'uliyati chegaralarini aniqlashni o'rganadi"[5].

Loyihalash metodi yordamida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish, o'z qobiliyatlarini mustaqil boshqarish, axborot va ma'lumotlar bilan to'g'ri ishlash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish imkoni tug'iladi.

Mazkur metod o'quvchilardan mustaqil faoliyatga asoslangan yakka tartibda, juft bo'lib yoki guruhlarda muayyan vaqt davomida ishlashni talab etadi. U ta'limdagi hamkorlikda ishlash (cooperative learning) yondashuvi bilan uyg'unlikda birlashtirilgan. Loyihalash metodi, bir tomondan, ta'limdagi turli usullar va vositalardan foydalanishni, boshqa tomondan esa fan, texnika, texnologiya va ijodiy sohalaridagi bilim va ko'nikmalarni birlashtirishni o'z ichiga olgan muammoni hal qilishdan iborat bo'ladi[6]. Maktab o'quvchilarining mustaqil o'quv faoliyati natijasida ma'lum muammoni hal qilishga imkon beradigan va ushbu natijalarni namoyish etishga imkon beradigan ma'lum bir ta'limiy va kognitiv texnikalar majmuasini aynan loyihalash metodi o'z ichiga oladi. Mazkur metod pedagogik texnologiya sifatida qaraladigan bo'lsa, unda ushbu texnologiya "o'z mohiyatiga ko'ra tadqiqot, izlanish, muammoli usullar majmuasini o'z ichiga oladi"[7].

O'rganishlarimizdan ayon bo'ladiki, loyihalash metodini samarali qo'llash muayyan talablarni nazarda tutiladi:

ijodiy yonshaduv va tadqiq etish imkoniyati borligi, qo'yilgan muammo/topshiriqni hal qilish uchun yaxlit bilim va izlanishlarning talab etilishi;

erishiladigan natijalarning ham nazariy-amaliy, ham kognitiv nuqtai nazardan ahamiyatligi;

o'quvchilarning mustaqil, yakka, juft bo'lib va guruhlarda ishlashi uchun imkoniyat yaratilganligi;

loyihaning mazmuniy-mantiqiy ketma-ketligi;

tadqiqot olib borish usullaridan foydalanish: dastavval muammoni, uni hal qilish uchun talab etiladigan tadqiqot vazifalarini niqlash, vazifalarni bajarish uchun dastlabki mulohazani belgilab olish, qo'llanadigan metodlarni muhokama qilish, yakuniy natijalarni qayd etish, olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, umumlashtirish, kerakli o'rinlarni tuzatish va yakuniy xulosalar chiqarish.

Rus olimi A.S.Sidenkoning yozishicha, boshlang'ich sinflarda loyihalash metodini qo'llashning pedagogik ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

bunda boshlang'ich sinf o'quvchisining yosh xususiyatlari, individual o'ziga xosliklari, qiziqish va talablariga tayaniladi;

u maktab o'quvchisining uni o'rab turgan tashqi dunyo bilan o'zaro munosabatlarida o'z hayotiy tajribasini shakllantirish imkoniyatini yaratadi;

kichik yoshli o'quvchilarning mustaqilligini rag'batlantiradi[8]. Bulardan tashqari, loyiha metodi yordamida o'quvchilarning izlanish, tadqiqot olib borish ko'nikmasini rivojlantirish mumkinki, loyihani tayyorlashda ular nafaqat maktab darsliklarini o'rganishadi, ulardagi ma'lumotlardan foydalanishadi, balki mustaqil tarzda kerakli ma'lumotlarni boshqa adabiyotlardan, onlayn manbalardan qidirishadi: hatto maktab, yaqin masofada joylashgan boshqa kutubxonalarga tashrif buyurishib, berilgan muammo bo'yicha bosma jurnallar, turli tuman ensiklopedik manbalar bilan tanishadilar. Bu jarayonda ular bilib-bilmay, anglab-anglamay katta ma'lumotlardan o'zlariga kerakli ma'lumotni topish ko'nikmasini shakllantiradilar. Shuningdek, kompyuterda ishlash, internetdan ma'lumot topish bu – ularda yangi axborot texnologiyalari bilan ishlay olish ko'nikmasini o'zlashtirishadi.

Pedagogik-psixologik manbalarga asoslanib shuni ham qayd etish lozimki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib, ularga murakkab loyihalarni vazifa qilib berish ularning motivatsiyasiga salbiy ta'sir qiladi. Chunki murakkab muammoni hal qilish ulardan bir vaqtning o'zida bir nechta fanlarni qamrab olish va boshqa ko'plab material, manbalarga murojaat qilishni talab qiladi. Bu esa ularda motivatsiyaning yo'qolishiga va natijada muvaffaqiyatsiz loyihaga sabab bo'lishi mumkin.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga nemis tilini o'qitishda loyihalash metodidan odatiy tematik mavzularni o'zlashtirishda foydalanish samarali sanaladi. Masalan, "Uy hayvonlari", "Mening semivli uy hayvonim", "Yovvoyi hayvonlar" va shu kabi mavzular kichik yoshli o'quvchilar qiziqishlariga mos bo'ladi, sababi ularning ko'pchiligi oz uylarida semivli hayvoniga g'amxo'rlik qilishadi. Bundan tashqari, "Hayvonot olami" bu – fanlararo mavzu sanalib, qator fanlar doirasida o'rganiladi. Maktab o'quvchilari o'z uy hayvonlari haqida mamnuniyat va ishtiyoq bilan suhbatlashishadi. Dastavval "Mening sevimli uy hayvonim", "Yovvoyi hayvonlar" kabi mavzular o'zlashtirilgach, ya'ni ushbu mavzularga oid yangi so'zlarni, so'z birikmalari va kerakli grammatik qoidalar o'rganilgach, loyiha uchun "Uy va yovvoyi hayvonlar: o'xshash va farqli jihatlar" degan mavzuni tavsiya etish maqsadga muvofiqdir.

Mazkur mavzuda loyihani quyidagicha tashkil etish, o'tkazish samarali sanalishi tadqiqotimiz davomida ayon bo'ldi:

Dastavval sinf o'quvchilari ikki guruhga teng miqdorda bo'linadi. Guruhlarning biri uy hayvonlari, ikkinchisi es yovvoyi hayvonlarni tadqiq etishadi.

Izlanish olib borishda har ikkala guruhga "Wer ist das? Wie sieht das Tier aus? Wo lebt das Tier? Welche Farbe ist das Tier?-Bu hayvonning nomi nima? U qanday ko'rinishga ega? U qayerda yashaydi? Uning ranggi qanaqa?" kabi savollar orqali topshiriq berish tavsiya etiladi. Har bir guruh o'z tadqiqotini kichik ma'lumotlar shaklida taqdim etishadi. Bunda o'quvchilarning so'z boyligi, o'z g'oyalarini yetkazib berishda qo'llaydigan gaplarning sintaktik qurilmasi, otlarning turlanishi, fe'llarning tuslanishi kabi an'anaviy bilimlarni mustaqil tarzda mustahkamlaydilar. Shular bilan birga, bu jarayonda o'quvchilarda ijodiy fikrlash, mustaqil va hamkorlikda ishlash, o'z nuqtai nazarini shakllantirish, baho uchun emas, balki natija uchun ishlash kabi zamonaviy ko'nikmalar shakllanadi. Har ikki guruh tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlarni mustahkamlash maqsadida topishmoq-savollardan foydalanish darsning qiziqarli davom etishini ta'minlaydi. Masalan, quyidagicha shakllantirilgan krossvordlar bunga misol bo'la oladi:

Dieses Tier ist grau und hat die langen Ohren (der Hase).

Dieses Tier ist rot und schlau, hat den wolligen Schwanz (der Fuchs).

Wer ist der König der Tierwelt (der Löwe).

Es ist das Haustier. Es mag den Fisch (die Katze).

Loyihaning uchinchi bosqichida o'quvchilar o'z guruhlarida ishlashni davom ettirib, darsliklarda keltirilmagan uy yoki yovvoyi hayvonlar haqida taqdimot/prezentatsiya yoki devoriy gazeta tayyorlab, flipchart doskada yoki proyektor yordamida namoyish etish orqali jonli muloqotga kirishishadi. Bunda o'qituvchi faqat kuzatuvchi sifatida jarayonni boshqarib turishi maqsadga muvofiq. Shu bilan birga, topshiriqni bajarishda o'quvchilarda qiyinchilik kuzatilsa, o'qituvchi namunali tematik hikoyalarni tinglashni, videolarni ko'rishni yoki tematik o'xshash prezentatsiyalarni qo'shimcha material sifatida o'quvchilar e'tiboriga havola etishi maqsadga muvofiq sanaladi. Masalan, quyidagi matnda ekzotik hayvon turi – panda haqidagi ma'lumot yoshi kichik o'quvchilarda qiziqish uyg'otishi tayin:

"Der Große Panda oder Pandabär genannt, gehört zur Familie der Bären und zu den Raubtieren. Ausgewachsene Tiere werden 120 bis 150 Zentimeter lang und wiegen zwischen 75 und 160 Kilogramm. Der Körper des Pandas ist weiß, Ohren, Hinterbeine, Vorderbeine sind schwarz. Heute lebt der Große Panda nur noch in einem sehr kleinen, knapp 6000 Quadratkilometer großen Gebiet im Westen Chinas. Das Klima dort ist im Sommer kühl und im Winter kalt. Der Große Panda ist das Raubtier, aber er frisst Bambus, Eier, Insekten"

(Mazku matnni yozuv taxtasiga yozish, proyektor yoki samrt doskada namoyish etish tavsiya etiladi. Matnni 4-sinf o'quvchilari darajasiga mos keladi. Joiz bo'lsa, matnni o'quvchilar bilim darajasiga mos tarzda adaptatsiya qilish talab etiladi).

Ushbu matn guruhlar doirasida muhokama qilib, shunga o'xshash mazmun yoki shaklda devoriy gazeta yoki prezentatsiya tayyorlash tavsiya etiladi: bunda guruh ichida har bir a'zo uchun muayyan vazifalar belgilanadi; har bir a'zo o'z vazifasini bajarish uchun kerakli, qo'shimcha ma'lumotlarni qidiradi; guruh doirasida natija muhokama qilinadi; so'zga chiquvchilar aniqlanadi.

Guvohi bo'lamizki, ushbu topshiriqni bajarish davomida o'quvchilarning so'z boyligi oshadi, grammatik bilimlari mustahkamlanishi bilan birga o'quvchilar elektron lug'atlardan foydalanishdi hamda devoriy gazeta va prezentatsiyalarni tayyorlashda tasviriy san'at fanidan olgan bilimlarini amaliy qo'lladilar.

Loyihani bajarish davomidagi do'stona muhit nafaqat uning muvaffaqiyatli yakunlanishi, balki o'quvchilarga

qulaylik tuyg'usini his etish va muloqotga kirishish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Yuqorida keltirilgan ilmiy fikr-mulohazalarga tayanib shunday xulosa qilish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida chet tillarni o'qitishda loyiha metodidan foydalanish ularning hamkorlikda ishlash, kreativ fikrlash, izlanish, (kichik bo'lsa-da) tadqiqot olib borish ko'nikmasini shakllanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, ular qo'shimcha manbalardan ma'lumotlar qidirish va kompyuter bilan ishlash, xususan, internetdan foydalanishni o'rganadi. Bulardan tashqari, loyihalsh metodi kichik yoshli maktab o'quvchilariga muallif, ijodkor sifatida harakat qilish imkonini yarartadi, chet tilni o'rganishga motivatsiyasini oshiradi, bilimlarini yanada kengaytirishga xizmat qilib, ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Shu tarzda o'quvchilar ta'limiy loyihalar bu – o'quvchilarning o'zlari tomonidan maqsad va vazifalar shaklida shakllanadigan qiziqarli muammoni hal qilishga qaratilgan faoliyat ekanligini hamda bu faoliyatning natijasi – muammoni hal qilishning topilgan yo'li ekanligini tushuna boshlaydi. Bu esa keyingi harakatlari uchun rag'bat bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Скандарова Н.Б. Метод проектов на уроке технологии (трудового обучения в начальной школе) // Начальная школа плюс до и после. – 2005. – №4. – С. 48.
2. Савенков А.И. Маленький исследователь. Как научить дошкольника приобретать знания. – Ярославль: «Академия развития», 2002. – С.53.
3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: «Академия», 2005. – С. 65.
4. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: «Академия», 2005. – С. 66.
5. Сиденко А.С. Виды проектов и этапы проектирования // Муниципальное образование: инновации и эксперимент. – 2008. – №2. – С. 5.
6. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: «Академия», 2005. – С. 67.
7. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: «Академия», 2005. – С.67.
8. Сиденко А.С. Педагогическая мастерская: от теории к практике проектно-ориентированного обучения // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2008. – №1. – С. 10.